

Szlanccok: Az egyház luxusellenessége [Szlanccok: The Church against luxury] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.13-32>

- 13 -

AZ EGYHÁZ LUXUSELLENESSÉGE A KORAI KERESZTÉNYSÉGBEN [THE CHURCH AGAINST LUXURY IN EARLY CHRISTIANITY]

SZLANCSOK MARGIT

*MATE Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár**szlanccok.margit@uni-mate.hu*

Abstract. Sermons preaching against luxury in the Middle Ages were based on Scripture and the theological works of early Christianity and the early Middle Ages. The starting point was the Bible's teaching on the rejection of worldly goods and its precepts of chastity (virginity), poverty and temperance. The separation of body and soul is a characteristic of Christian doctrine. The dualist conception proposed a renunciation of the desires of the body as completely as possible, a kind of ascetic way of life for salvation: the exaltation of the soul as opposed to the body. In the early Christian writings we find praise for virginity and condemnation of luxury. The works of the patristic period primarily gave guidance to women on how to live a godly life and on how to preserve their purity and innocence.

The everyday man drew his conclusions from external signs. There were fixed patterns to justify the sanctity of life or penitence. Ornated dresses, jewellery, makeup and hair dyeing, in short, the female ornament are not a sign of virtue or purity of soul, but of sin, and is therefore contrary to morality, modesty and Christian faith.

Keywords: Scripture, Christianity, Church Fathers, virtues, sins

A Szentírás tanítása

„Senki fiát ne dicsérd szépsége miatt, s külseje miatt ne vess meg senkit.
Milyen kicsi a méh a röpködők között, mégis, amit termel, az pompás édesség.
Ruhádra, amit hordasz, ne légy soha büszke, és ne tetszelegj, hogyha más magasztal.
Mert a Fölséges művei csodások, de ténykedését senki sem láthatja.”
(Sirák 11,2-4)

Az ókeresztény írók, egyházatyák luxusellenes tanításukban a Biblia emberi testtel és öltözettel kapcsolatos álláspontjából indultak ki. Isten az embert saját képmására (1Móz 1,27), tökéletesnek teremtette. A tökéletesség a halhatatlanságot jelentette; valamint azt a képességet, hogy képes volt uralkodni érzékisége és vágyai felett. Ádám és Éva nem szégyellték mezítelenségüket. A bűnbeesés miatt (1Móz 3) azonban eltávolodtak Istentől, a halhatatlanság megszűnt. Az óhajtott tudástól („jó és gonosz tudásának fája”) szemeik megnyíltak és észrevették, hogy meztelenek. Egész testüket befedték lombruhával. Már nem uralták azt, kiszolgáltatottá váltak. Azonban Isten irgalmas volt: bőrruhát adott nekik. Később megszületett fiát, Jézus Krisztust pedig mint ártatlan bárányt feláldozta az üdvözülés érdekében. Krisztus emberré válása és emberi testének feláldozása szabadította meg az emberiséget az eredendő bűntől és biztosította az örök üdvösséget (Kol 1,22).

Opuscula Theologica et Scientifica 2024 2(1): 13-32.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)



A Szentírás alapján a test a „bűnnek teste”, a „halálnak teste”. Az Újszövetség elítéli a test cselekedeteit (Gal 5,19), legfőképpen a paráznaságot (1Kor 6,18-19; 1Thess 4,3). A test szerinti élet halált eredményez (Róm 8,5-8), ezért minden testtel kapcsolatos dolgot el kell vetnünk (Róm 13,14). Elégedjünk meg azzal, amit Isten adott (1Tim 6,8-10), ne foglalkozzunk a világ hiúságaival:

„...Ne aggodalmaskodjatok a ti éltetek felől, mit egyetek és mit igyatok; sem a ti testetek felől, mibe öltözködjete. Avagy nem több-é az élet hogynem az eledel, és a test hogynem az öltözet?” (Mt 6,24)

A próféták ruházata az egyszerűséget mutatta: Ézsaiás ruha és saru nélkül járt három esztendeig (Ézs 20,4). Illés „egy szőr-ruhás ember, derekán bőr-övvel felövezve” volt (1Kir 1,8). A próféták „juhoknak és kecskének bőrében bujdosnak” (Zsid 11,37). Keresztelő Szent János „ruhája pedig teveszőrből vala.” (Mt 3,4)

A hegyi beszédben Krisztus a földi javak megvetésére buzdított (Mt 6,19-21). A nők ne a külső díszeket keressék. A keresztény asszony egyedüli ékessége a jó erkölcs legyen – hangsúlyozta Pál apostol (1Tim 2,9-10):

„Hasonlatosképpen az asszonyok tisztességes öltözetben, szemérmességgel és mértékletességgel ékesítsék magukat; nem hajfonatokkal és arannyal vagy gyöngyökkel vagy drága öltözékekkel, hanem amint illik az istenfélelmet valló asszonyokhoz, jó cselekedetekkel.”

Nem a külső megjelenés számít, hanem a szív tisztasága:

„Csalárd a kedvesség, és hiábavaló a szépség; amely asszony féli az Urat, az szerez dicséretet magának!” (Péld 31,30)

Pál apostol előírta, hogy a nők fedett fővel vegyenek részt az istentiszteleteken. A fátyol elhagyása olyan, mintha kopaszra nyírták volna, vagyis megszégyenítenék (1Kor 11,5-6). A hosszú haj ékességként adatott a nőknek, de nem hivalkodásra, hanem a szemérem és a tisztesség megőrzése végett:

„Az asszonynak, ha nagy haja van, ékesség az néki; mert a haj fátyol gyanánt adatott néki.” (1Kor 11,15)

Péter apostol a nők megjelenését illetően ezt tanácsolta:

„...ékessége ne legyen külső, hajuknak fonogatásából és aranyak felrakásából vagy öltözékek felvevéséből való...” (1Pét 3,3)

A szemek és a test kívánságának (2Sám 11) követőire lesújt Isten ítélete:

„És szól az Úr: Mivel Sion leányai felfuvalkodtak, és felemelt nyakkal járnak, szemekkel pillognak, és aprókat lépve járnak, és lábokkal nagy zengést-bongást szereznek; megkopasztja az Úr Sion leányainak fejtetőjét, és az ő szemérmöket megmezteleníti. Ama napon eltávolítja az Úr az ő lábaik zengő ékességét, a napocskákat és holdacskákat, a

fülönfüggőket, a karpereczeket és a fátyolokat, a pártákat, a láblánczokat, az öveket, a jóillattartókat és az ereklyéket, a gyűrűket és az orrpereczeket, az ünneplő ruhákat, a palástokat, a nagy kendőket és az erszényeket, a tükröket, a gyolcsingeket, a főkötőket és a keczeléket: és lesz balzsamillat helyén bűdösség, az öv helyén kötél, és a felfodrozott haj helyén kopaszság, a szép köpenynek helyén zsákruha, és a szépség helyén homlokra süített bélyeg.” (Ézs 3,17-25)

A Szentírás a fényűző ruhák viseletét egyértelműen elítéli. A végítélet Babilonját, az emberiség bűneinek summáját jelképezi a fenevadon ülő prostituált, aki „öltözött vala pedig... bíborba és skarlátba, megékesített vala arannyal és drágakővel és gyöngyökkel...” (Jel 17,4). Az evangélium gazdag embere is, aki „öltözik vala bíborba és patyolatba, mindennap dúsan vigadozván” a pokolra került, gyötrelmek közé, mivel „elvette javait ebben az életben.” (Luk 16,19-25)

A megjelenés, a viselet megmutatja a személyiséget, ezért

„...ékesen járjunk, nem dobzódásokban és részegségekben, nem bujálkodásokban és feslettségekben, nem versengésben és irigységben: Hanem öltözzétek fel az Úr Jézus Krisztust, és a testet ne tápláljátok kívánságokra.” (Róm 13,14)

A keresztyének csak a világi pompáról való lemondás (1Ján 2,15-17) által érhetik el az örök életet, vagyis a bűnbeesés előtti halhatatlanságot.

Ókeresztény írók, egyházatyák

A keresztyénség, mint az „erény iskolája”¹ a bűnök legyőzését, a bűnbánatot hirdette. Az ókeresztény írásokban a luxus társadalmi és gazdasági szempontok szerinti elítélését és a szüzesség dicséretét találjuk meg. A következőkben Alexandriai Kelemen; a III. századi latin keresztyénségből Tertullianus és Cyprianus; majd Kisázsziából Nagy Szent Bazil, Nazianzi Szent Gergely, Nüsszai Szent Gergely; Antióchiából Aranyszájú Szent János; a nyugati egyházatyák közül Szent Jeromos, Szent Ambrus és Szent Ágoston írásait vizsgáljuk meg.²

Alexandriai Kelemen³ (150–211) a keresztyéneknek a „fennhéjázás jelképeinek kerülését” javasolta és minden testi gond feladását: „mert ő [Isten] megadja számodra a megélhetéshez szükséges, elegendő eledelt és a test befedéséhez a ruhát, hogy az megvédjen a téli hidegtől.”⁴ A külső szépség keresése a lelki szépség elvesztését eredményezi. A díszes ruhákba öltözött nők olyanok, mint Egyiptom templomai: kívül csupa arany és ékesség, azonban belül nem Isten képe található, hanem csak kígyó, krokodil és más utálatosság.⁵ A hiú ékesség a prostituáltaknak való.

Tertullianus⁶ (160–222) fő műve a női díszek témájában a *De cultu feminarum* (Az asszonyi cicomáról).⁷ A cicomát Éva örökségének, azaz a bűnbeesés szimbólumának tekintette:

Szlancsok: Az egyház luxusellenessége [Szlancsok: The Church against luxury] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.13-32>

- 16 -

„Te nyitottál kaput az ördögnek... te hagytad cserben legelőször az isteni törvényt... és még azon jártatod eszedet, hogy csecsebecsüket aggass a bőrruhád fölé?”⁸

Az angyalokat jelölte meg a bűnös ékességek feltárásáért:

„...az asszonyok kezére játszották a női hiúság mulandó eszközeit. Nyakláncok változatos díszét adó csillogó kövecskéket, arany pereceket a karok nehezítésére, pirosító kenőcsöt az arcok színezéséhez s a szem fölött való ívekre szolgáló bizonyos fekete port is.”⁹

Az ördögtől származtatta ezt a cicomát, amely bujaságot és paráznaságot eredményez:

„Az Isten ellen vétkeznek ugyanis a bőrüket festékekkel maszatolók, az arcukat pirosítókkal szennyezők és a szemöldöküket korommal ívezők. Nos, igen, nem tetszik nekik az Isten alkotása... s így megróják a mindenség Alkotóját. Az eszközöket ehhez az Istennel szembenálló művésztől csenik, ez pedig nem más, mint az ördög.”¹⁰

A nő külső megjelenésében csak a „dísz és piperét” látta, amelyből a hiúság, a kapzsiság, a nagyravágyás bűne származik:

„Dísznek nevezzük azt a valamit, amit asszonyi ékességnek mondanak, a piperét pedig helyesebben már asszonyi ballépésnek kellene jelölnünk. Amazt vagy aranyban vagy ezüstben vagy gyöngyökben látjuk, emezt a haj, a bőr és ama testrészek ápolásában, amelyek a szemet izgatják. Az elsőnek a hiúság, a másodiknak már a szemérmetlen magakelletés vádját akasztjuk a nyakába.”¹¹

Az ékszerek, gyűrűk, láncok, övek viselete a teremtés megmásítása.¹² „Az anyag Istentől való származása nem menti az embert a bűntől, ha a fölhasználás módja nem az Istentől ered, s már a világi dicsőség hiú vádjától terhes” – mondta. A dicsvágy bűnén túl a hiábavaló tékozlást is elítélte:

„A vékony fülcimpák miatt rengeteg pénzt pazarolnak el és a balkéz minden egyes uja megszégyeníti a pénzes-zsákokat. Íme, micsoda hatalma van a dicsőség szomjazásának: roppant vagyonok jövedelmét egyetlen test s méghozzá asszonyi, törekeny test vonszolja magán...”¹³

„Nem csupán a mesterséges és kikent szépség varázsát kell visszautasítanotok, de még a természetes báj ékességét is véka alá kell rejtenetek”¹⁴ – hangsúlyozta Tertullianus. Nem az elhanyagoltságot javasolta,¹⁵ csupán Isten művének elfogadását, és a természetességet tanácsolta. „Méltatlan dolog a keresztény névhez a kifestett, hazug arc viselése”; ugyanúgy, mint a festett haj. A szőkeség az örömlányokhoz tesz hasonlóná, mások „kedvezőtlen előjeleket villantanak rosszul és szörnyűségesen tűzpiros fejükről.”¹⁶ A különböző hajviseletek elkészítését felesleges fáradozásnak tartotta:

„Mit használt örök üdvösségetekre, ha akkora sürgés – forgásban vagytok fejetek ékesgetése ügyén? Ugyan miért nem pihenhet a hajatok? Most fölcsavarjátok, azután leengeditek, majd magasra kontyozzátok, s ismét szétszeditek. Egyesek göndör fürtökbe kényszerítik hajukat

Szlancsok: Az egyház luxusellenessége [Szlancsok: The Church against luxury] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.13-32>

- 17 -

örömet, másoké szanaszét hullámzik, lengedezik. Föltűztök még hozzá nem tudom miféle hajfonadékból és szövedékből való szörnyűségeket is, egyszer bőrsisak módján, mintha fejetek tokja és tarkótok földője volna, máskor meg éppen hátul a nyakatokra, mint valami szónoki emelvényt.”¹⁷

A fátyol viselete nemcsak a templomban és nem csupán a szüzeknek kötelező: mindenhol minden asszonynak hordani kell, hiszen így tartózkodnak a bűntől. Az elfátyolozást is az angyalok miatt rendelték el (1Kor 11,10). A fátyol a szüzesség jelképe. Aki elfátyolozza magát, megmenekül a kísértésektől. Azonban a hiú nők a fátyol viseletét is a bűn szolgálatába állítják - mondja Tertullianus -, hiszen a fejfedő lehet átlátszó vagy akár bíbor is: ebben az esetben nem a szemérem megőrzését, hanem a vágy felkeltését szolgálja. A haj és a fátyol szorosan kapcsolódnak egymáshoz: mindkettőnek a fejet, a nyakat, sőt a vállakat is be kell fednie. A keresztény erkölcs szerint tehát a legértékesebb testrésznek, a fejnek kell az erényt megmutatnia.

Tertullianus a hiúságot a férfiaknál is elítélte:

„...a férfiakba is beleszületett a nőknek való tetszelgés vágya ... a szakállat sima bőrreig vágja, ritkítja, körülnyirogatja, haját igazgatja, sőt megfesti fűrtjeit, ha dér esett már rájuk. Az egész test legelső pelyheit eltávolítja, még szagos asszonyi kenőcsökkel is ápolja fejét, többi testrészét bizonyos érdes porral dörzsöli simára.”¹⁸

A díszes ruha és ékesség „a már áruba bocsátott test kísérője és adóssága”, tehát a prostituáltak jellemzője. A keresztény nő legfőbb ékessége a szemérem és az erkölcsiség, amelyet a viseletnek is tükröznie kell:

„A keresztény szemérmességnek nem elég, hogy létezik, hanem nyilvánosságot akar. Oly nagy legyen a bősége, hogy a lélekről kiáradjon a ruházatra is, a lelkiismeret szentélyéből rávésődjék a külső magatartásra s mintegy kívülről szemlélje a megőrzött hittel egybehangzó házatáját. Útilaput kell talpára kötnünk minden gyönyörűségnek, ha puha és bágyasztó volta a hit erejét asszonyosan gyöngére sorvaszthatja.”¹⁹

Tertullianus végszava a keresztény elvárások összegzése:

„Álljatok elő tehát a próféták és az apostolok kenőcseivel és díszével ékesen, gyűjtsetek csillogó fehérséget az egyszerűségből, piros színt a szeméremből. Szemetek festéke legyen a tartózkodás, ajkatoké a hallgatás, fületek díszül fűzzétek be az Isten ígését s fonjátok vállatokra Krisztus ígését. Hajtsatok fejet férjetelek előtt s éppen eléggé ékesek lesztek. Gyapjúsál sűröngön kezetekben, vessétek meg otthon a lábatokat s több tetszést arattok, mintha aranyból öntötték volna díszeteket. Öltözzetek a becsület selymébe, a szentség finom gyolcsaiba, a szemérem bíborába. Ha így ékeskedtek, tiétek lesz az Úristen szerelme.”²⁰

Tertullianus értekezésében megtaláljuk a korai kereszténység és az antikvitás által használt toposzokat. Marie Turcan bevezetőjében²¹ rámutat, hogy a tertullianusi

Szlancsok: Az egyház luxusellenessége [Szlancsok: The Church against luxury] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.13-32>

- 18 -

argumentumok – a gazdagság és az ékszerek, a drágakövek hiábavalósága, a szépség veszélye, az önmegtartóztatás szükségessége – az antikvitás luxusellenességét idézik.²² A Szentírás női hiúságra vonatkozó részeinek (1Tim 2,9; 1Pét 3,3) adaptációja pedig a korai kereszténység nélkülözhetetlen eleme volt az asszonyi cicoma elítélésében.

Cyprianus²³ (†258) szüzekhez írt értekezésében (Liber de habitu virginum) a ruhaluxust, a kozmetikázást a teremtés felülbírálatának, Isten meghazudtolásának tartotta:

„Ha a megtartóztatás Krisztus követése, és a szüzesség Isten országára van rendelve, mi köze akkor a földi pompához és díszítkezéshez, amellyel – miközben az emberek tetszését keresik – Istent megsértik, semmibe véve a jövődölést: « Akik embereknek tetszenek, megszégyenülnek, mert Isten semmivé tette őket » (Zsolt 52,6).”²⁴

A díszes ruhák az erkölcstelenséget és a szemérmertlenséget jelzik:

„Egyébként, ha pazarul kiöltözöl, feltűnést keltesz a nyilvánosság előtt, szemet szúrsz a fiataloknak, utánad epekednek a kamaszok, tüzeled a kéjvágyat, lánggra lobbantod bennük a sóvárgás zsarátnokát, bár te magad nem veszel el, mégis mások romlását okozod.... A mértéktelen fényűzés, a szemérmertlen öltözet rád cáfol, leleplez, már nem is számítasz a hajadonok és Krisztus szüzei közé, mert úgy élsz, hogy beléd szerethetnek.”²⁵

A szüzeknek ezeket kerülniük kell:

„A szűznek nem szabad a jó megjelenés miatt szépítkeznie, nem szabad szépségével és testével tüntetnie, mert a test elleni küzdelemmel, a test legyőzéséért és megszelídítéséért vívott makacs küzdelemnél számára fontosabb nincsen.”²⁶

Az önmegtartóztatás és a szemérem a külső megjelenésben is látszódjék, különben prostituáltaknak fogják őket tartani:

„A feltűnő ruhák és ékszerek, a csábító formák csak feslett és szemérmertlen nőkhöz illenek, talán nem is cicomázza magát senki jobban, mint éppen azok, akik hadilábon állnak a szemérmességgel.”²⁷

A vörös haj a pokol tüzét idézi:

„Te meg Urad szavának meghazudtolására erősebb akarsz lenni, szemtelen merészséggel és szentségtörő megvetéssel fested a hajadat, a jövő baljós sejtelmében lángoló hajad jövődölés magadnak, pont a legnemesebb testtagoddal, a fejeddel vétkezel – micsoda bűn!”²⁸

Ézsaiásra hivatkozva elítélte a női ékességek viseletét,²⁹ és a világ efféle hiábavalóságaitól, a lakodalmaktól és a közfürdőktől való tartózkodást tanácsolta. Őrizték meg magukat olyanoknak, amilyenek Isten teremtette őket: romlatlanságban, tisztaságban és őszinteségben:

„Hallgassatok rám, én azt tanácsolom nektek, ami javatokra és hasznatokra válik! Maradjatok meg olyanoknak, amilyeneknek az Atya keze alkotott titeket! Őrizétek meg

romlatlanul arcotokat, maradjon tiszta a nyak, legyen kendőzetlen arcotok! Ne fúrássátok a fületeket, karotokat és nyakatokat ne bilincselje karperec és nyaklánc! Lábon se hordjatok aranykarikát, a haját ne hamisítsa meg semmilyen festés, a szem legyen méltó Isten szemlélésére. Az asszonyokkal fürdőzzetek együtt, az szemérmes fürdő számotokra! A feslett lakodalmi vigasságokat és a dőzsölő lakmározást kerüljétek, mert veszedelmes ragály az! Ne hódolj a divatnak te, aki szűz vagy, győzz az aranyon, hisz győztél a test és a világ fölött!”³⁰

Cyprianus tanácsait azonban nemcsak a szűzeknek szánta, hanem az özvegyeknek, házasoknak, valamint minden tisztességes nőnek. Ne a divatot és a fényűzést keressék, hanem az erkölcsösséget, „az eget és Istent fürkésszék, a mennyei valóságra függesztett tekintetüket ne fordítsák lefelé az evilági és testi vágyakra, ne süllyesszék földi dolgokhoz!”

Az őskeresztényi egyszerűség és szegénység megtartására buzdított Nagy Szent Bazil³¹ (szül. 330 körül). Életszabályaiban³² az egyszerű és olcsó ruházatot javasolta, amely kettős célt szolgál: a test befedését szemérméből és védelmet az időjárás viszontagságaival szemben.

„Nincs tehát szükségünk a színes ruházat szépségére, vagy főként, - hogy rosszabbat ne mondjak - a vele való tiltott hivalkodásra. Mert mindezeket csak utólag hozták be az életbe a fényűző hiúságokat szolgáló mesterségek. Köztudott, hogy az első ruházatot maga az Isten adta, amikor arra rászorult az ember. „Az Úristen pedig állatbőrből ruhákat készített nekik” (Ter 3,21).”³³

Nagy Szent Bazil hangsúlyozta, hogy a viselet „mindenki felé előre jelzi, hogy kik vagyunk”, ezért a keresztényeknek úgy kell öltözködniük, hogy az tanúsítsa Istennek szentelt, alázatos életüket.³⁴ A szerzeteseknek adott előírásokon túl a világi hiúság elítélésére való buzdítását a gazdagokhoz írt homíliájában³⁵ találjuk.

„Mi hasznod van a gazdagságból? Drága ruhába öltözöl? De hát két rófnyi tunika elég lesz neked, és felsőruhának egy köpeny öltözeted teljes szükségletét kielégíti. Vagy a táplálkozásra fordítod a gazdagságot? Egy kenyér elég ahhoz, hogy megtöltse a gyomrot. Mit szomorkodsz tehát? Ha nem a földhöz ragadva keresnéd a dicsőséget, megtalálnád azt az igazit és ragyogót, mely elvezetne a mennyek országába.”³⁶

Szerinte a világi javak utáni vágyakozás hasonlóná tesz a tébolyultakhoz, hiszen „...a gazdagság szeretetétől megszállt lélek is mindent aranynak, mindent ezüstnek néz ... és nincs kielégülés, a vágnak nincsen határa.”³⁷ Bazil a vagyont a szeretet hiányának, az ördög mesterkedésének tekinti:

„...hanem egy cselet eszelt ki az ördög, mely ezernyi ürügyet sugall a pazarlásra, hogy a fölösleges és haszontalan dolgokat úgy keressék, mint amik szükségesek, és semmi se legyen elég nekik a költségek kieszelésére.”³⁸

Az asszonyi hiúságot a férfiakat megrontó betegségnek nevezi, amely felszítja az élvezeteket és felesleges kívánságokra ösztökél:

„...gyöngyöket, smaragdokat, jácintokat és aranyat, részben olvasztva, részben szöve...
semmilyen gazdagság sem elég ahhoz, hogy az asszonyi vágyakat kiszolgálja.”³⁹

Az arany, az ezüst, a gyöngy, a topáz, a berill, az achát, a jácint, az ametiszt, a jáspis csak kövek, a gazdagság virágai. A drágaköveket foglalatba szorító arany fejdíszek, a kar és a lábperecek bilincsek, amelyek a lélek dísztelenségét mutatják. Az aranyat a lelkek akasztókötelének, a halál horgának, a bűn csalétkének nevezi.⁴⁰ Bazil a Prédikátor könyvét idézi (5,13): „Láttam egy szörnyű bajt: a gazdagságot, amit tulajdonosa a vesztére tartogat”. Ez alapján megvetéssel beszél a pompás temetésekről, a feldíszített síremlékekről. A gyönyört a pusztulásba rántó sátán csapdájának, a bűn anyjának, az örök féreg táplálékának nevezi.⁴¹ A világról való lemondásra biztat: „...temesd el te önmagadat.”⁴² Héraklészről szóló példázata⁴³ kitűnően szemlélteti Bazil megítélését a női külsőt illetően: Héraklésznak két nő jelent meg. Az egyik kendőzéssel szépítette magát, elepedt a bujaságtól és egész halom gyönyörködtetőt aggatott magára – ő volt a Bűn megtestesítője. Az Erény beesett arcú, dísztelen és komoly tekintetű asszony képében mutatkozott. Nem ígért gondtalanságot, kellemes dolgokat, csupán fáradozást és veszedelmet, amelynek jutalma viszont az Isten kegyelmében való részesedés lesz.

A lélek tisztaságának feltétele Bazilnál az érzéki gyönyörök megvetése. Ennek ismertető jeleit Nazianzi Szent Gergelyhez⁴⁴ írt levelében⁴⁵ találjuk meg, amelyben az aszketikus szerzetesi élet követésére buzdította:

„...fésületlen haj, piszkos ruha ... az alsó ruhát öv szorítsa a testhez, az öv ne legyen a has fölött, mert az nőies, ne is eressze szét lazán a ruhát, mert ez lomposágra vall ... A ruhának csak egy rendeltetése van, az, hogy kielégítő módon fedje a testet télen és nyáron. Színét tekintve nem kell hajszozni a tarkát, anyagát tekintve pedig ne legyen finom és lágy ... A ruha legyen annyira vastag, hogy viselőjének melegen tartásához ne legyen szüksége másra.”

Ezek szerzetesekre vonatkozó előírások, de az öltözet színességére törekedő, arcukat és hajukat festő asszonyoknak és piperkőc ifjaknak is ezt a bölcs figyelmeztetést adta: „Nem a külső teszi az embert!”⁴⁶

Nazianzi Gergely 14. beszédében, A szegények szeretetéről⁴⁷ címmel is a földi javak megvetésére biztatott:

„Hogyan is van ez? Ők [a szegények] a szabad ég alatt tengődnek, mi pedig fényűzőbbnél fényűzőbb házakban lakunk, amelyeket színes márványok ékesítenek, aranytól és ezüستől csillognak ... finoman omló, puha ruhában kéjelgünk, amelyeket a legfinomabb gyapjából szőttek, és brokátban, melyekben inkább szégyentelenül nézünk ki, nem illendően ... ők ellenben még a szükséges ételmet sem találják meg... nekünk azonban a padló is virágokkal van behintve... hogy még puhányabbak legyünk, szolgák állnak körül, némelyek díszben és rendben, kibontott, nőies hajjal, a kelleténél sokkal jobban leborotválva, a gyönyörködő szemek falánkságának kielégítésére.”⁴⁸

Szerinte a gazdagok „gonoszok, a has és az altáji részek rabszolgái”, ezért „az irgalmasság gyógyfűvével” való megtisztulást javasolta.⁴⁹

Nüsszai Szent Gergely (335/336–394), Nagy Szent Bazil testvére a bűnbeeséskor kapott (bőr)ruhát a halandóság szimbólumaként határozta meg. Ez azonban csak az ember érzéki részét burkolja be, az isteni képmást érintetlenül hagyja. A testeket beburkoló ruha az életben véghez vitt tetteket jelenti. Nüsszai Gergely szerint a bűn által okozott foltokat – legyenek azok az öltözet foltjai vagy láthatatlanok – el kell távolítani, mint a „természetellenes bibircsókákat és szemölcsöket kivágják vagy kiégetik...[és] ugyanígy ég ki majd lelkünkben a szenvedélyekkel való közösség nyomán elburjánzó anyagi fölösleg.”⁵⁰ Érdekes a fülbevalókkal kapcsolatos álláspontja. Mózes fülbevalókkal díszítette az izraeliták fülét, majd Áron leszedette azokat, hogy belőlük bálványt készítsen. Nüsszai Gergely a „bűn első rezzelésének, a paranccsal szemben való engedetlenségre felszólító sugallatnak” nevezi a fülbevaló levételét a fülből.⁵¹ A fülbevaló tehát nem más, mint Isten parancsolatának való engedelmség szimbóluma?

Szent Jeromos⁵² (345–420) az általa leginkább magasztalt állapotoknak megfelelően a monostorban élő szüzeknek, az Istennek szentelt hajadonoknak, valamint a házastársi köteléktől megszabadult özvegyeknek írt leveleiben olvashatjuk a nőkre, a női külsőre, a cicomára vonatkozó tanításait.⁵³ Eustochiumnak, Paula emlékére írt levelében fejti ki a legfontosabb előírást: a testiek, a földi javak, az ideigvalók megvetését:

„Ha valaki túlságosan kicsinosította magát, összevont szemöldökkel és szomorú arccal pirongatta meg a vétkest, [ti. Paula] ezt mondva: a test és a ruházat csinosága a lélek elhanyagoltságára utal ... a külső ember a belső ember bűneit mutatja meg.”⁵⁴

A világban maradó, de konszekrált életre szánt leány nevelési útmutatójában is arra int, hogy a külső megjelenés tükrözze ezt az elhivatottságot:

„Vigyázz, ne fúrd át fülét, Krisztusnak szentelt arcát se fehér, se bíborfestéssel ne ferd ki, nyakát se nyomd gyönggyel vagy arannyal, fejét ne terheld meg ékszerekkel, haját ne ferd vörösre, mintha a gyehenna tűzéből akarnál neki valamit előre megmutatni. Vannak más gyöngyei, amelyeket később eladva, a legértékesebb drágagyöngyöt fogja megvenni.”⁵⁵

Öltözetében a hideg elleni védekezés legyen az egyetlen szempont:

„Tanulja meg, hogyan kell gyapjút készíteni, forgatni a rokkát, ölében elhelyezni a kosarat, pörgetni az orsót, ujjával fonalat eresztetni. Vesse meg a selyemszövetet, a serek szövetét és a szálakba szőtt aranyat. Olyan öltözetet készítsen, ami elűzi a hideget, s ne olyanokat, amelyekbe öltözött a test inkább lemeztelenedik.”⁵⁶

A szép ruhák feleslegesek: „varrjanak csak tunikát maguknak azok, akik elveszítették fentről kapott tunikájukat”. A drága ruhák utáni vágyakozás bálványimádás.⁵⁷ Nem kell aggodalmaskodni a világ dolgai felől: „Ha hiányolsz valamilyen ruhát, gondolj a liliomokra!”⁵⁸ A világi pompa helyett a Szentírás tanulmányozását javasolja:

Szlanccok: Az egyház luxusellenessége [Szlanccok: The Church against luxury] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.13-32>

- 22 -

„Gyöngyök vagy selyem helyett a szent könyveket szeresse, ezekben ne Babylonia hártájának finom vonalú, aranyfényű képe gyönyörködtesse, hanem a hiteles, hibátlan és tudós szövegolvasás.”⁵⁹

Az Énekek Énekét hagyja utoljára, nehogy „a testi kifejezéseken még nem értve a lelki menyegző nászdalát, megsebződjék.”⁶⁰ A keresztény nő kerülje az olyan asszonyok társaságát, akiknek ruhái ezüst- és aranyhímzéstől csillognak, kifestett arcuk bőre csillog a sok ápolástól:

„...akik ajkukat és szemüket sötét bíborszínnel és vörössel festik, akiknek gipszes, túlságos fehérséggel eltorzított arca bálványokra emlékeztet, s ezen, ha egy előre nem látott könnycsepp véletlenül elötör, barázdát vág; őket éveik száma sem tudja megtanítani arra, hogy bizony már öregecskéek; vendéghajukat magasra tornyozzák, akik az elszállt ifjúságot vénasszonyos ráncaikban simítgatják, s unokáik serege előtt remegő gyereklányként viselkednek. Piruljon a keresztény nő, ha dísz aggat a természetre, ha testét azért ápolja, hogy másban bűnös vágyakat ébresszen; akik így élnek, az apostol szerint, nem lehetnek Krisztus tetszésére.”⁶¹

Az özvegy, aki azelőtt ékszerekkel díszítgette és tükrében nézegette magát, megtérése után:

„...a csupasz földre hajlik a térde, s valamikor fehér festéssel szennyezett arcát gyakori könnyek tisztítják. Ruhája sötétszürke, így mikor a földön fekszik, kevésbé piszkolódik be. A lábbeli még silányabb: az aranyozott saruk ára a nélkülözőknek jut. Gyapjúszövet-övet nem ékesíti sem arany, sem drágagyöngy, teljes egyszerűségében rendkívül tiszta, inkább össze-, mint széthúzza a ruhát.”⁶²

Jeromos azonban int a képmutatástól:

„De nehogy éppen az ébresszen benned kérkedést, hogy a világ kérkedését megvetted. Nehogy beléd lopja magát észrevétlenül az a gondolat, hogy szegényes ruhában tetszelegj, minthogy már megszűntél aranyozott ruhában tetszelegni.”⁶³

A keresztény hittel ellentétesnek tekinti az ékszereket és a cícomát, azok teljes elhagyását ajánlja. Útmutatása így hangzik:

„Amikor a hiú világi nagyravágyás csábítani kezd, amikor valami dicséretet látsz a világban, lélekben lépj be a Paradicsomba [...] Állítsd magad elé példaképpül boldog Máriát, aki oly tisztának bizonyult, hogy méltán lett az Úr édesanyja.”⁶⁴

Aranyszájú Szent János⁶⁵ (349/50-407) szüzességről írt traktátusában (La Virginité)⁶⁶ hangsúlyozza, hogy e tisztaságot ne a ruházat, hanem a lélek magasztossága mutassa. Sokan az egyszerű hajviseletet, a festetlen arcot, a lesütött szemeket, a szerény öltözetet tekintik a szűzi állapot attribútumainak, holott legfontosabb a test és a lélek szentsége.⁶⁷ A luxus, az arany és az ékszerek viselete János szerint nem örömet, hanem aggodalmat és

félelmet okoz, hiszen könnyen ellophatják.⁶⁸ A díszes öltözetet különösen elítéli, ha a templomban viselik:

„Vajon miért azon a helyen mutogatják fényűzésüket, ahol éppen az arany, a gyöngyök és a drága ruhák megvetését prédikálják?”

A pipere, az ékesség csak a rútságot hangsúlyozza – ezek nem a szüzesség jelei.⁶⁹ Nem a drágakövek, nem az arany, nem a luxuselmék és nem a múlandó földi javak a lélek díszei, hanem a böjt, a virrasztás, a szelídség, a mértékletesség, a szegénység, az alázat és a kitartás.⁷⁰ A testi szépség helyett, mint üvegből a drága illatszer a szüzi lélek ragyogása áradjon szét. A férjes asszonyok tele vannak gondokkal, hogy a férjüknek tessenek. Kínózzák testüket, hajfonatokat tornyoznak a fejükre, festik arcukat, aranyat és gyöngyöket viselnek:

„Vérvörös ajkaikat, szájukat mintha vérrel mázolták volna, szemöldökük feketesége olyan, mint a kályha korma, púderezett arcuk, mint a kripta falai.”

Szent János a luxust, a női kacérkodást első helyen erkölcsi érvek alapján ítéli el: hiábavaló és veszélyes dolognak tartja, amely mind a testet, mind a lelket romlásba dönti. Észérvek szerint is megvetendő, hiszen a szépségért a testet gyötrő eszközöket is felhasználnak. Ezzel szemben a szüzek egyetlen gondja lelkük építése. A világi javakról való lemondás, a szegénység önbizalmat ad, megerősít és szabaddá tesz. Aki megveti a gazdagságot, az képes lesz megvetni a halált is.⁷¹

Szent Ágoston⁷² (354–430) a Teremtés könyvéhez írt kommentárjában (Contra manicheos) kifejtette, hogy a férfi és a női princípium minden emberben jelen van. Míg azonban a férfiban az értelem, addig a nőben a vágy uralkodik. Mivel az asszony a férfi parányi részéből vétetett, ezért a nő a férfi alávetettje. A Szentírás értelmezéséről írt művében Cyprianus és Szent Ambrus⁷³ (339/340–397) példáját hozza, akik „szenvédélyesen ösztönözték a nőket... arra, hogy arcukat ne gyalázzák meg festékekkel, és inkább erényesek és szemérmesek legyenek.”⁷⁴ Ambrusnál Mária volt a mérték – „akinek testi megjelenése már maga is képmása volt a léleknek, és szépsége az erénynek” –, s a szüzesség a tökéletes állapot. Ambrus állította párhuzamba Máriát Évával: míg az előbbi „szűz és anya” volt, és a személyes bűnöktől mentes, addig Éva a bűnös nemzedék ősanja. A tisztaság erényének magasztalására szól Ambrus a kacér nők ellen, amely beszédet – fennköltségének bizonyítására – hosszan idézi Ágoston:

„Onnét származnak a gonoszság eme ingerlő eszközei, hogy a férfiak tetszésének elvesztésétől félve arcukat válogatott színekkel festik, és orcájuk meggyalázásával máris a tisztaság meggyalázásán jár az eszük. Mily nagy esztelenség a természetes ábrázat megváltoztatása, a festett kép hajhászása! Félnék a férj ítéletétől, és közben meghozzák a maguk ítéletét. Mert előbb magáról jelenti ki az ilyen nő, hogy változtatni óhajtja veleszületett adottságait, és így, míg mások tetszését törekszik elnyerni, elsősorban éppen önmagának nem tetszik. Asszony! Miféle igazabb bírót állítsunk csúfságod megítélésére, ha

Szlancsok: Az egyház luxusellenessége [Szlancsok: The Church against luxury] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.13-32>

- 24 -

nem saját magadat, akit magad is félsz látni? Ha szép vagy, miért rejteted el valódi önmagad? Ha pedig csúf, akkor miért gondolod magad szépnek, ha egyszer sem a saját lelkiismereted, sem a mások tévedésének háláját nem nyered el ezért?"⁷⁵

A gazdagok fényűzését a szegények nélkülözése miatt bírálta:

„Ajtód előtt kiált a mezítelen, és te nem törödsz vele; a mezítelen ember kiált, te meg azon töprengsz, milyen márványokkal borítsd padlódat. Pénzt kér a szegény és nincs neki; az ember kenyeret kíván, a te lovad aranyat harap fogai közé. Téged a drága ruha gyönyörködtet, miközben nincs mit ennie. Micsoda ítéletet veszel magadra, ó gazdag! A nép éhez, te pedig bezáratod csúreidet; a nép sír, te gyűrűdet forgatgatód.”⁷⁶

Ágoston szerint a ruházat és a testápolás szempontjából csak azok a dolgok hasznosak és szükségesek, amelyek a nemek és a tisztségek megkülönböztetését szolgálják, illetve azok a jelek, „amelyek nélkül vagy egyáltalában nem, vagy csak kevésbé megfelelően működne az emberi társadalom.”⁷⁷ Elismeri, hogy „a szép dolgok ugyanis – az arany, ezüst s mind a többi – tetszetősek a szemnek, mások a tapintásra kellemesek,” azonban mértéktelen élvezetük bűnbe sodorja az embert:

„Minden ilyen esetre érvényes ugyanis, hogy nem a dolgok használata, hanem a velük élő ember vágyakozása az, ami helytelen... attól még, hogy a részeges és kéjsóvár emberek gyalázatos módon meztelenkednek lakomáikon, nem számít aljasságnak, hogy az ember levetkőzik a fürdőben.”⁷⁸

Ha a vágyak eluralkodnak az emberi értelmén, akkor:

„...az ember egész lelkét és életét feldúlják váltakozó és ellentétes viharaikkal: hol félelemmel, hol vágyakozással, hol szorongással, hol hiú és hamis örömmel, hol az elérhetetlen iránti vágyakozással, hol az elszenvedett jogtalanság fölött érzett fájdalommal, hol a bosszúvágy lángjával. A fősvénység beszűkíti az életet, a tékozlás felemészti, a becsvágy sikert ígér, a gőg felfuvalkodottá tesz, az irigység marcangol, a lustaság eltompít, a nyakasság felkorbácsol, a szolgálkúség összetör.”⁷⁹

A boldogságot nem a múlandó javak, hanem az örökkévaló, azaz Isten jelenti. „A mennyek országában nem számít a ruházat, az igazságosság tündöklő ruháját viseli majd mindenki”.⁸⁰ Itt a földön az „alacsonyrendű javak is szerezhetnek örömet, de olyat nem, amelyet Isten szerez, aki mindent teremtett, mert benne az igaz ember gyönyörködik s ő az egyenes-szívűek édessége.”⁸¹

Konklúzió

A korai kereszténység a díszes női ruhákat és az ékességeket drágaságuk és bujaságra ingerlő, túlzott érzékiséget sugalló mivoltuk miatt kárhóztatta. Ezek szemben állnak a Szentírás szegénységre és szüzességre vonatkozó tanításával.

Opuscula Theologica et Scientifica 2024 2(1): 13-32.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)



A gazdagság, „a fölöslegességek csendes felhalmozódása”⁸² a keresztény tanítás szerint egyet jelent a bűnnel. A gazdagság és a kereszténység ellentmondását Krisztus tanítása is példázza: „Könnyebb a tevének a tű fokán átmenni, mint a gazdagnak Isten országába bejutni.” (Mt 19,24). Fényűző ruhák és cicoma helyett a világi javak helyes hasznosítását, az alamizsnálkodást, a szegények megsegítését javasolták. Így a bűnöket – a luxus és a hiú dicsvágy bűnét is – „megigazulássá változtathatta Isten kiengesztelése.”

A szüzességet, mint a „mennyeik országáért hozott áldozatot” (Mt 11,12) tanította Jézus, magasztalta Pál apostol (1Kor 7), s ennek nyomán hirdette a kereszténység is. Az egész életre vonatkozó tisztasági fogadalom Krisztus jegyesévé tette a szüzeket – ezt jelképezte a konszekráció alkalmából a fátyol felöltése. A fátyol mellett egyszerű ruházatuk (festetlen köntös, köpeny, öv, saru) a világtól való teljes elvonulást szimbolizálta. Ők menyasszonyi díszeket majd a túlvilágon fogják viselni. A szüzek viseletére, életmódjára vonatkozó tanácsok éppen a krisztusi jegyesség miatt váltak fontossá, ezért találunk a korai kereszténységben sok értekezést erről. Szent Jeromos is számos munkát ajánlott Eustochiumnak a szüzesség üdvösségéről:

„De ha kíváncsi vagy arra, hány kellemetlenségtől mentesül a szűz, és hány terheli a férjes asszonyt, olvasd el Tertullianusnak filozófus barátjához írt könyvét és egyéb értekezéseit a szüzességről és boldog Cyprianus kitűnő kötetét, továbbá Damasus pápának e témáról írt verses és prózai műveit meg a mi Ambrosiusunk nemrég megjelent írását, melyet nővérenek ajánlott.”⁸³

A szüzesség kiemelt fontosságát mutatja, hogy a templomokban a szüzek csoportja a fehérmárvány szentély mögött állt, ezzel is jelezve a világtól való különállásukat és tisztaságukat.

„A szüzesség az Egyház rügyéből fakadó virág, a lelki kegyelem díszje és ékessége, derűs készség, a dicséret és tisztelet érintetlen műve, az Úr szentségének megfelelő istenképmás, Krisztus nyájának legtündöklőbb része!” – hangoztatta Cyprianus.⁸⁴

Többek között ez az önként vállalt szüzesség emelte a kereszténységet más vallások fölé. Egyik vallás sem hangsúlyozta ennyire, talán a római Vesta-szüzeket leszámítva. A megszentelt szüzek és a Vesta-szüzek között csupán a társadalmi helyzetet és előjogokat tekintve volt különbség: amíg Vesta papnőinek a harminc év (nem egy élet) leteltével szinte a legnagyobb megbecsülés és kiváltságok jártak, addig a kereszténység első századaiban a konszekrált szüzek „jutalma” sokszor a vértanúhalál lett (Ágnes, Cecília).

A korántsem a mértékletességet és szüziességet megjelenítő ruhaluxusban az egyházatyák az erkölcs megromlását látták. Az első nő, Éva vitte bűnbe Ádámot, és lett oka a Paradicsomból való kiűzetésnek. A női fényűzés, a cicomák, a díszek, az ékszerek a Sátán mesterkedéseinek; a hiú dicsvágy, a bujaság, a paráználkodás bűneinek nyitnak utat. A női hiúság ezért, mint a hét főbűn vagy mint a nyolc bűnös gondolat⁸⁵ egyike jelenik meg az értekezésekben.

A ruhákat a keresztény felfogás szerint az eredendő bűn jeleként viseljük, melyek „fölsleges terhei [...] az elítélt és halott asszonynak. Olyanok, mintha temetése díszül készültek volna.”⁸⁶ A testi díszek helyett a lelki szépséget javasolták: a nők elégedjenek meg Isten alkotásával, a kegyességet, a jóságot, a mértékletességet és a szerénységet öltsek fel.

Pál apostol a hiúság tiltásakor nem azt rendelte el, hogy a nők rongyokban járjanak, hanem a ruhákkal való túlzott és felesleges foglalkozást tiltotta meg. A luxus és a hivalkodó pompa összeegyeztethetetlen Isten tiszteletével. A luxusellenesség több szempontú elítélését a koldulórendeknél találjuk meg.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1.] Albrizzi, G. B., Coleti, S. (1756-1770): Acta Sanctorum. Septembris. Tomus II. – apud Sebastianum Coleti et Jo. Baptistam Albrizzi Hieron. fil., Venetiis.
- [2.] Augustinus Aurelius (ford. Puskely M. K.) (1992): Szent Ágoston Regulája. [egy szív, egy lélek]. – Szent István Társulat, Budapest.
- [3.] Augustinus Aurelius (ford. Balogh József) (1995): Szent Ágoston vallomásai I-II. – Budapest, Akadémiai kiadó.
- [4.] Augustinus Aurelius (ford.: Tar Ibolya) (1997): A boldog életről – A szabad akaratról. – Európa kiadó, Budapest.
- [5.] Augustinus Aurelius (ford., az előszót és a jegyzeteket írta Böröczki T.) (2001): A keresztény tanításról.– Paulus Hungarus - Kairosz Kiadó, Budapest.
- [6.] Basileios (ford. Vanyó L.) (2001): Nagy Szent Baszileiosz művei. – Szent István Társulat, Budapest.
- [7.] Basileios (ford. Orosz L.) (1991): „A keresztényekhez illő ruházat”. – In: Életszabályok I.: Nyíregyháza. XXII. fejezet: 102–105.
- [8.] Brown, P. (1999): Az európai kereszténység kialakulása – 200-1000. – Atlantisz, Budapest.
- [9.] Chiarini, G. (1987): Acta Cypriani. – In: Bastiaensen A. A. A. : Atti e passioni dei martiri. Fondazione Lorenzo Valla, Milano.
- [10.] Cyprianus: „Liber de habitu virginum”. – In: Cypriani episcopi carthaginensis et martyris Opera omnia. PL IV. 451–473, V. rész, 456.
- [11.] Cyprianus (ford. Vanyó L.) (1999): A szüzek viseletéről. – In: Szent Cyprianus művei. Szent István Társulat, 191–210. (195.)
- [12.] Ferguson, E. (1999): A kereszténység bölcsője. – Osiris, Budapest.
- [13.] Gregorios Nazianzenos (ford. Vanyó L.) (2001): Nazianzoszi Szent Gergely beszédei. – Szent István Társulat, Budapest.

Szlancsok: Az egyház luxusellenessége [Szlancsok: The Church against luxury] -

<https://doi.org/10.59531/ots.2024.2.1.13-32>

- 27 -

- [14.] Jeromos, Szent (ford. Adamik T.) (1991): „Nehéz az emberi léleknek nem szeretni”: A keresztény életről, irodalomról és tudományról. – Helikon, Budapest.
- [15.] Kelemen, Szent, Alexandriai (1905): Protrepticus und Paedagogus. – Hinrichs'sche Buchhandlung, Leipzig.
- [16.] Migne, J. P. (1954): Patrologiae Cursus Completus. Series Latina (PL). – Turnhout.
- [17.] Ponzio, M., Pellegrino, M. (1955): Vita e martirio di San Cipriano. – Edizioni Paoline, Alba.
- [18.] Puskely M. (2001): A monachizmus kezdetei a Római Birodalomban. III-V. század. – Dissertationes Debrecenienses 1. Debrecen.
- [19.] Seneca (ford. Révay J. és Kurcz Á.). (1980): Vigasztalások - Erkölcsei levelek. – Európa Könyvkiadó, Budapest.
- [20.] Tertullianus, Q. S. F. (szerk. Vanyó L., ford. Városi I.) (1986): „Az asszonyi cicomáról”. – In: Tertullianus művei. Szent István Társulat, Budapest.
- [21.] Tertullien, M. T. (1971): La Toilette des femmes. – Éditions du Cerf, Paris.
- [22.] Vanyó L. (szerk.) (1983): A kappadókiai atyák. Nagy Szent Baszileiosz, Nazianzoszi Szent Gergely, Nüsszai Szent Gergely és Ikonioni Amphilokhiosz. – Szent István Társulat, Budapest.
- [23.] Vanyó L. (1988): Az ókeresztény egyház és irodalma. – Szent István Társulat, Budapest.
- [24.] Vanyó L. (1991): „Legyetek tökéletesek...” Tanulmányok a keresztény aszkézis történetéhez a szerzetesség kialakulásáig. – Szent István Társulat, Budapest.

Absztrakt. A középkori luxusellenes prédikációk a Szentírás és az ókereszténység, valamint a kora-középkor teológiai művein alapultak. A kiindulópontot a Biblia a világi javak elutasításáról szóló tanítása, és a tisztaságra (szüzességre), szegénységre, mértékletességre vonatkozó előírásai jelentették. A test és a lélek szétválasztása a keresztény tanítás sajátossága. A dualista felfogás a test kívánságainak minél teljesebb megtagadását, egyfajta aszketikus életmódot javasolt az üdvözülés érdekében: a testtel szemben a lélek felmagasztalását. Az ókeresztény írásokban a szüzesség dicséretét és a luxus elítélését találjuk meg. A patrisztikus kor művei elsősorban a hölgyek istenfélő életéhez, tisztaságuk és ártatlanságuk megőrzéséhez adtak útmutatót. A mindennapi ember a külső jegyekből vonta le következtetéseit. Meghatározott sémái voltak az életszentség vagy a penitencia igazolására. A díszes ruhák, az ékszerek, az arc- és hajfestés, egyszóval a női cicoma nem az erényeket, nem a lélek tisztaságát, hanem a bűnöket mutatja, ezért ellentétes az erkölcsösséggel, a szeméremmel, a krisztusi hittel.

¹ Brown, Peter (1999): Az európai kereszténység kialakulása - 200-1000. – Budapest, Atlantisz. 37. A korai kereszténységről lásd még: Ferguson, Everett (1999): A kereszténység bölcsője. – Budapest, Osiris.

² A korai keresztény egyházzól részletes áttekintést ad: Vanyó László (1988): Az ókeresztény egyház és irodalma. Ókeresztény írók I. – Budapest, Szent István Társulat.

³ Az alexandriai iskola vezetője, ahol tanításával a görög filozófiát és a keresztény tanokat próbálta összeegyeztetni. Érdekes a gazdagok üdvösségéről szóló tana, ahol a korai kereszténység



- gazdagságot elítélő álláspontjával szemben lehetővé teszi számukra is az üdvözülést, feltéve, hogy lelkileg szegények maradnak.
- ⁴ „Intő beszéd a kitartásra, avagy az újonnan megkereszteltekhez Kelemen útmutatásai” – Vanyó László (1991): *Legyetek tökéletesek...* – Tanulmányok a keresztény aszkézis történetéhez a szerzetesség kialakulásáig. – Budapest, Szent István Társulat, 224–225.
- ⁵ Stahlin, O. (ed) (1905): *Alexandriai Kelemen: Protrepticus und Paedagogus.* – Leipzig. Lib. 2. cap. 12.; lib. 3. cap. 2–3., 11.
- ⁶ Apologéta. Karthágóban született. Jogi tanulmányok után ügyvédként dolgozott. 195 körül keresztelkedett meg és tért vissza szülővárosába. 207 körül a montanizmus híve lett. Hitvédelmi, dogmatikai és erkölcsi kérdéseket tárgyaló írásait ismerjük.
- ⁷ Migne, Jacques Paul (1954): *Patrologiae Cursus Completus. Series Latina (PL).* – Turnhout. „De cultu feminarum”. – In: PL I. 1303–1304. Magyarul: „Az asszonyi cicomáról” – In: Vanyó László (szerk.) (1986): *Tertullianus művei. Ókeresztény írók XII.* – Budapest, Szent István Társulat, 249–270., ford.: Városi István. Érdekes lehet, de még nem volt alkalmam elolvasni: Romano, Benedetto (1909): *La storia del costume in Tertulliano.* – Savigliano, Galimberti.
- ⁸ „Az asszonyi cicomáról”, 249.; SC. 173. I/1. 43–44.
- ⁹ „Az asszonyi cicomáról”, 250.; SC. 173. II/1. 49–50.
- ¹⁰ „Az asszonyi cicomáról”, 261.; SC. 173. V/2. 110–112.
- ¹¹ „Az asszonyi cicomáról”, 252.; SC. 173. IV/1. 62.
- ¹² „Isten alkotta talán a tömérdek aranyműtűrkét, hogy beléjük foglalhassuk és megkülönböztethessük velük a drágaköveket? Isten bökte sebesre a füleket és olyannyira becülte talán munkája gyötrő voltát s a fájdalmában először nyöszörgő gyermek kínlását, hogy úgy akarta: a kés alá születő testrészt hegedt nyílásaiból majd nem tudom, miféle díszmagok csengettyűznek alá, amilyeneket bizony a párthusok is ráfűznek összes csizmáikra boglárok gyanánt?” – „Az asszonyi cicomáról”, 266.; SC. 173. X/1. 146.
- ¹³ „Az asszonyi cicomáról”, 256.; SC. 173. IX/1. 86.
- ¹⁴ „Az asszonyi cicomáról”, 259.; SC. 173. II. könyv II/1. 100–102.
- ¹⁵ „Mindezt nem azért mondom, mintha valami teljesen durva és vadállathoz illő külső megjelenést ajánlanék nektek. És nem a szenny és nem a gondozatlanság előnyét kötöm a lelketekre, csupán a jogos testápolás módját és arányát.” – „Az asszonyi cicomáról”, 261.; SC. 173. II. könyv V/1. 110.
- ¹⁶ „Az asszonyi cicomáról”, 262.; SC. 173. II. könyv VI/1. 116.
- ¹⁷ „Az asszonyi cicomáról” 263.; SC. 173. II. könyv VII/1. pp. 12–124.AC.
- ¹⁸ „Az asszonyi cicomáról” 264.; SC. 173. II. könyv VIII/1. 132–134.
- ¹⁹ „Az asszonyi cicomáról” 269–270.; SC. 173. II. könyv XIII/1. 164–166.
- ²⁰ „Az asszonyi cicomáról” 270.; SC. 173. 168–170.
- ²¹ „Tertullien et ses devanciers” – In: Tertullien: *La Toilette des femmes (De cultu feminarum)*, 33–36.
- ²² Nézzük mit írt Seneca: „[a lélek] nem törekszik földi javakra, csak a maga javára. Hiszen mi ostobább, mint embertől idegen dolgot dicsérni az emberben? Ki esztelenebb, mint aki olyasmit csodál, amit nyomban át lehet ruházni másra? Nem teszik jobbá a lovat az aranyzablák. Másként lép az arénába az aranyozott sörényű oroszlán – már az kimerítette, hogy összetapogatták, s a felékesítéséhez kellő türelemre bírták –, s másként a loncos, akinek harci szellemét nem kezdték ki: ez tudniillik olyan ádázul támad, ahogyan a természet rendelte, s vad szépségével, melynek éppen az a dísz, hogy nem lehet rápillantani félelem nélkül, fölébe kerekedik annak a bágyadt bearanyozottnak.” – Seneca: *Vigasztalások - Erkölcsi levelek.* Ford.: Révay József, Kurcz Ágnes (1980). Budapest, Európa Könyvkiadó. 41. levél, 275–276.
- ²³ Karthágó püspöke, mártír. A III. század elején született. A klasszikus tanulmányok (artes liberales) elvégzése után 246 körül tért keresztény hitre. 248-ban lett Karthágó püspöke, a keresztény közösség

- vezetője. Életrajza: Vita Cypriani. – In: Pellegrino, M. (1955): Ponzio. Vita e martirio di San Cipriano. Introduzione, testo critico, versione e note. Verba Seniorum III., Alba.; továbbá Bastiaensen, A. A. R. – G. Chiarini, G. (1987): Acta Cypriani. – In: Atti e passioni dei martiri. Roma–Milano, 193–231, 478–490.
- ²⁴ Cyprianus „Liber de habitu virginum” – In: Cypriani episcopi carthaginensis et martyris Opera omnia. – PL IV. 451–473, V. rész, 456. „A szüzek viseletéről” – In: Szent Cyprianus művei. (1999). Ókeresztény Írók XV. – Budapest, Szent István Társulat, 191–210. (195.)
- ²⁵ „A szüzek viseletéről” c. 9. 198–199.
- ²⁶ „A szüzek viseletéről” c. 5. 195.
- ²⁷ „A szüzek viseletéről” c. 12. 200.
- ²⁸ „A szüzek viseletéről” c. 16. 203–204.
- ²⁹ „A Szent Lélekkel eltelve emeli fel szavát Izajás, és megdorgálja Sion aranyba és díszbe öltözött, romlott leányait, akik az ártalmas gazdagságban dúskálnak, és az evilági élvezetek miatt elpártoltak Istentől.” – „A szüzek viseletéről” c. 13. 201.
- ³⁰ „A szüzek viseletéről” c. 21. 206–207.
- ³¹ Előkelő kappadókiai családból származott, keresztény neveltetésben részesült. Tanulmányait Cézareában, Konstantinápolyban, majd Athénban végezte. Bazil Eusztathiosz aszkéta tanítványa lett, hogy a szerzetesi életet megismerje. Miután széttörtte vagyonát, 364-ben pappá szentelték, majd 370-ben, Euszebiosz püspök halála után Bazil lett Cézarea új püspöke. Lásd: Nagy Szent Baszileosz művei. Ford.: Vanyó László (2001). Ókeresztény Írók XVI. – Budapest, Szent István Társulat.
- ³² Nagy Szent Bazil: „A keresztényekhez illő ruházat”. – In: Életszabályok I. Ford.: Orosz László (1991). – Nyíregyháza. XXII. fejezet: 102–105.
- ³³ Ibid. 103.
- ³⁴ „Amint ugyanis a dicsvágyó emberek pompás öltözetükkel tekintélyüket akarják növelni, hogy ruhájuk drágasága feltűnést és bámulatot keltsen, úgy annak, aki az alázat útján életét a legegyszerűbbé akarja tenni, az öltözetben is mindenki másnál szerényebbet kell választania.” – ibid. 102.
- ³⁵ Vanyó László (szerk.) (1983): A kappadókiai atyák. – In: Ókeresztény írók VI/1. – Budapest, Szent István Társulat, 192–208.
- ³⁶ A kappadókiai atyák 194.
- ³⁷ Nagy Szent Baszileosz művei 25–37 (32).
- ³⁸ Ibid. 195.
- ³⁹ Ibid. 198.
- ⁴⁰ Ibid. 204.
- ⁴¹ „Buzdítás a szent keresztségre”. – In: A kappadókiai atyák 164–179.
- ⁴² „Homília a gazdagokhoz”. Ford. Baán István. – In: A kappadókiai atyák 192–208. (207.)
- ⁴³ „Buzdítás az ifjakhoz”. Ford.: Nádasdy Alfonz. – In: A kappadókiai atyák 213–230, (219.)
- ⁴⁴ 361-ben szentelték pappá, Szaszima püspöke volt, majd a 381-es konstantinápolyi zsinaton a város püspökévé nevezték ki. E tisztéről végül lemondott, és visszavonult arianzi birtokára. Lásd: Nazianzoszi Szent Gergely beszédei. Ford.: Vanyó László (2001). Ókeresztény írók XVII. – Budapest, Szent István Társulat.
- ⁴⁵ A kappadókiai atyák 230–237.
- ⁴⁶ „Buzdítás az ifjakhoz” 225.
- ⁴⁷ Nazianzoszi Szent Gergely beszédei 83–120.
- ⁴⁸ „A szegények szeretetéről” 96–97.
- ⁴⁹ Ibid. 98, 117.

- ⁵⁰ „Nagy kateketikus beszéd”. – In: A kappadókiai atyák 503–572., 8. fejezet.
- ⁵¹ Mózes élete: „Az összetört és megújított táblák”. Ford.: Vanyó László. – In: A kappadókiai atyák 645–739., (713.)
- ⁵² Egyháztanító. Rómában klasszikus műveltségre tett szert, majd megkeresztelkedett. Szíriában tanulmányozta az aszkéták életét, majd 375-ben visszavonult Khalkiszba, hogy remeteéletet folytasson. Visszatérése után Antióchiában pappá szentelték. 380-ban Konstantinápolyban ismerkedik meg Nazianzi Gergellyel. Utána Rómában Damasus pápa titkára. A pápa halála után Keletre vonult két tanítványával, Paulával és leányával, Eustochiummal. Fő műve a Szentírás latin fordítása, a Vulgáta. – S. Hieronymi Stridonensis Vita. – In: PL 22,5–214; Vanyó (1988), 773–784.
- ⁵³ „In tribus mulieribus et sanguine et virtute coniunctis tria Christi praemia recognosco. Eustochium virginitatis flores metit, Paula laboriosam viduitatis aream terit, Paulina castum matrimonii cubile conservat.” – S. Hieronymi: Epistulae. – In: PL 22,235–1224, Ep. 66, 2 c. 2.
- ⁵⁴ Ep. CVIII.: „Ad Eustochium. Epitaphium Paulae matris”, Szent Jeromos leveleit olvashatjuk magyarul: Puskely Mária (2001): A monachizmus kezdetei a Római Birodalomban. III–V. század. Dissertationes Debrecenienses 1. Debrecen, 101–182. , és latinul: 229–292.)
- ⁵⁵ Ep. CVII.: „Ad Laetam. De institutione filiae”. – In: Puskely (2001) 132–143.
- ⁵⁶ *ibid.* c. 10, 140.
- ⁵⁷ Ep. XXII.: „Ad Eustochium. De virginitate”, – In: Szent Jeromos: „Nehéz az emberi léleknek nem szeretni”: A keresztény életről, irodalomról és tudományról. Ford. : Adamik Tamás (1991). Budapest, Helikon, 5–41., c. 15, 16.
- ⁵⁸ *Ibid.* c. 31, p. 31.
- ⁵⁹ „Ad Laetam” c. 12, p. 141.
- ⁶⁰ Az Énekek Énekét gyakran idézték, kommentálták és magyarázták a szüzességre, mint a Krisztussal kötött misztikus házasságra való buzdításban. Jeromos az Énekek Énekét lefordította (PL 28, 1285–1294), majd magyarázta Origenész két értelmezését (Interpretatio homiliarum duarum Origenis in Cantica Cantorum – PL 23, 117–1141. Magyarul: „Origenész két homíliája az Énekek Énekéről Hieronymus fordításában”. – In: Nehéz az emberi, 154–185.) Az Éneke Éneke ezen értelmezése napjainkig tart: Nüsszai Szent Gergely, Nagy Szent Gergely, Beda Venerabilis, Guillaume de St.-Thierry, Clairvaux-i Szent Bernát művein át Barsi Balázs OFM. : A szeretet misztériuma című könyvéig (Budapest, 1996).
- ⁶¹ Ep. XXXVIII.: „Ad Marcellam. De aegrotatione Blaesillae.” – In: Puskely (2001), 108–110., c. 3.
- ⁶² *Ibid.* c. 4.
- ⁶³ Nehéz az emberi, c. 27, p. 27.
- ⁶⁴ *Ibid.* 37, 41.
- ⁶⁵ Egyháztanító. 369-ben keresztelték meg, 370-ben lektornak nevezték ki. Fiatal éveit aszkézisben a Szentírás tanulmányozásával töltötte. Néhány év remeteség után 379-ben tért vissza Antióchiába, ahol diakónussá, majd 386-ban pappá szentelték. 398-ban lett Konstantinápoly püspöke. Prédikációi után kapta az „aranszajú” jelzőt. A gazdagok elleni beszédei miatt 404-ben száműzték, a száműzetésben halt meg. – „S. Joannis Chrysostomi, Archiepiscopi Constantinopolitani Vita”. – In: Acta Sanctorum Septembris. Tomus II. (1868), 401–709.
- ⁶⁶ <https://sourceschretiennes.org/collection/SC-125>Jean Chrysostome: La Virginité. Texte et introduction critiques par Herbert Musurillo, s.j. Introduction générale, traduction et notes par Bernard Grillet. (1966). SC 125. – Éditions du Cerf.
- ⁶⁷ VII. fejezet: „Il faut juger la virginité non d’après les vêtements mais d’après l’âme”, és 1Kor 7,34.
- ⁶⁸ LXI. fejezet: „Porter de l’or crée plus de crainte que de plaisir”
- ⁶⁹ LXII. fejezet: „Porter de l’or nuit à la beauté et fait ressortir la laideur”
- ⁷⁰ LXIII. fejezet: „Quels sont les ornements de la virginité et quelle est sa beauté”

⁷¹ La Virginité. LXXXI. fejezet: „Sur la beauté du dénuement”

⁷² Az észak-afrikai Tagasztéban született egyháztanító. Fiatal korában a manicheizmus híve volt, Karthágóban grammatikát, retorikát tanított. Rómába költözése után 387-ben Ambrus keresztelte meg Milánóban. 391-ben pappá szentelték, 395-től a hippói püspök koadjutora, majd utóda lett. Monachusok és klerikusok mellett szüzeknek is létesített monostorokat. Regulája a remete lelkiség és a testvéri életközösség egységére épül. A Vallomásokban maga írta meg élettörténetét. Fő művei közül a De civitate Dei 413 és 426 között keletkezett. 427-ben fejezte be a 397-ben elkezdett De doctrina christianá-t: Sancti Aurelii Augustini De doctrina christiana. – In: PL 32. Magyarul: Szent Ágoston: A keresztény tanításról. Fordította, az előszót és a jegyzeteket írta: Böröczki Tamás. (2001) – Budapest, Paulus Hungarus-Kairosz kiadó.

⁷³ 339/40 körül született Trierben, római arisztokrata családban. Császári consul volt, majd 374-ben püspökké választották. Mediolanumban és Észak-Itáliában végezte lelkipásztori szolgálatát, fellépett az arianusok ellen. Tanításában az Isten országáért vállalt szüzi életállapotot magasztalja. Erről szóló jelentősebb munkái: De virginibus ad Marcellinam sororem libri tres (377); De institutione virginis et S. Mariae virginitate ad Eusebium (391); Exhortatio virginitatis (393); De virginitate (378), illetve a De viduis az önként vállalt özvegyeségről. – Paulinus: Vita Ambrosii. – In: PL 14, 27–64.

⁷⁴ A keresztény tanításról IV. könyv, 21. fejezet, 272.

⁷⁵ Ibid. IV. könyv, 21. fejezet, 271–272.

⁷⁶ Nábotról (De Nabote), 56, idézi: Vanyó (1988) 762.

⁷⁷ A keresztény tanításról II. könyv, 25. fejezet, 125–126.

⁷⁸ Ibid. III. könyv, 12. fejezet, 171.

⁷⁹ Szent Ágoston: A boldog életről – A szabad akaratról, ford.: Tar Ibolya. (1997) – Budapest, Európa kiadó. A szabad akaratról: 45–210. I./78, 67.

⁸⁰ Szent Ágoston Regulája. A bevezető tanulmányt írta és ford.: Puskely Mária. (1992) – Budapest, Szent István Társulat. Az idézet a 19. regulát magyarázó Ágoston-részlet (Enarr. in Ps 51,14, 82–83.).

⁸¹ S. Aureli Augustini Confessiones, Liber secundus, V. 10. Magyarul: Szent Ágoston vallomásai I–II., ford.: Balogh József. (1995) – Budapest, Akadémiai kiadó, 1995, 62.

⁸² Brown, Peter (1970): La vie de Saint Augustin. – Paris. (40)

⁸³ „Eustochiumhoz a szüzességről.” 21.

⁸⁴ „De habitu virginum” c. 3.

⁸⁵ „Nyolc nembe sorolható az összes vétkes gondolat, és ez a besorolás minden gondolatra kiterjed. Az első a falánkság, a második a paráznaság, a harmadik a kapzsiság, a negyedik a szomorúság, az ötödik a harag, a hatodik a kedvetlenség, a hetedik a hiú dicsőség, a nyolcadik a gőg... A hiú dicsőség démonja a legsimulékonyabb, azok lelkében születik meg, akik könnyedén teljesítik kötelességüket, küzdelmük nyilvánosságára törekednek, az emberek véleményére vadásznak, ordítózó démonokat, meggyógyított asszonykákat, a köpenyt érintő tömeget varázsol a szem elé... Miközben a hiúság fellegeiben sétáltatja magát, a démon hirtelen távozik, ráhagyva az ilyet a gőg vagy a szomorúság démonjának kísértésére. Ez utóbbi a reményekkel épp ellenkező gondolatokat hoz rá. Esetleg a paráznaság démonának is kiszolgáltatja a nem sokkal azelőtt szemérmes és szent papot.” – Evagriosz Pontikosz: „A nyolc bűnös gondolatról Anatólioszhoz”. – In: Vanyó (1991) 269–272.

⁸⁶ „Az asszonyi cicomáról” II. könyv, II/1.